

**EXPEDIȚIA LUI SULEYMAN MAGNIFICUL ASUPRA
MOLDOVEI – 1538 -
THE MILITARY EXPEDITION SULEYMAN'S AGAINST
MOLDAVIA - 1538 -**

Nicolae Zaharia*

Abstract

The year 1538 represented a turning point for the relationship development between Moldavia and the Ottoman Empire. The military expedition led by Suleyman against Moldavia resulted in the worsening of its dependency on the Ottoman Empire. Poland, too, played a certain role in this military expedition.

Key words: Suleyman Kanunî, Petru Rareș, military expedition, Moldova, Ottoman Empire

Preluarea tronului Moldovei de către Petru Rareș, în 1527, trezește nemul umirea Imperiului Otoman. Acest nemul umire se datora în primul rând faptului că Petru Rareș devenise domn în urma recomandării predecesorului său, care manifestase o vădită atitudine opoziționară față de Poartă. Instalarea lui la tronul Moldovei în aceste împrejurări era însă un motiv în plus și deosebit de puternic pentru că sultanul să nu agreeze o astfel de succesiune care nu putea fi de bun augur planurilor sale politice în sud-estul Europei. Sultanul urmări să creeze în Moldova o situație similară cu cea din țara Românească. Acestea fiind date, sultanul Suleyman și-a manifestat nedisimulat ostilitatea față de Petru Rareș, împotriva căruia a susținut, chiar din 1527, un pretendent aflat la curtea sa, tocmai cu scopul de a avea la Suceava un domn fidel¹. Înfrângerea de către Petru Rareș a pretendentului nu însemna însă dispariția pericolului de a fi pus în fața unei tentative similare din partea sultanului.

Pentru consolidarea poziției sale, Petru Rareș avea însă nevoie de învestirea sultanului și de normalizarea, pe această cale, a raporturilor sale cu Poarta, obiective care vor fi realizate în decursul celor 7 luni în care logofătul Toader a stat la Istanbul². ”

* Doctorand, Universitatea „Valahia” Târgoviște

¹ tefan Gorovei, *Moldova în Casa Patriei. Pe marginea izvoarelor privind primul secol de relații moldo-otomane* în AIIA- A. D. Xenopol, Iași, 1980, p. 656.

² *Ibidem*.

Declanarea războiului dintre Polonia și Moscova, la începutul anului 1534, înnoirea alianței Moldovei cu Moscova în iulie 1534 și tratativele moldo-moscovite în vederea unei alianțe antipolone, l-au determinat pe regele Poloniei, Sigismund I, la reconcilierea cu Tarnowski³. Petru Rareș îi propunea regelui, prin intermediul unui sol care l-a întâlnit pe Sigismund la Radom, la 11 octombrie 1535, începerea unor tratative cu Polonia în legătură cu Pocușia, pe care voievodul o atacase în vara anului 1535. Regele i-a răspuns că aceste tratative nu se justifică în condițiile în care Pocușia aparține Poloniei. De fapt, regele urma ca Polonia să-și extindă influențele în Moldova cu ajutorul Porcii. De aceea, regele insistase, încă din februarie 1535, pe lângă sultan să dea domnia Moldovei pretendentului Alexandru Cornea⁴.

Petru Rareș, care dorea declanșarea luptei antiotomane, și se adresează regelui Sigismund I, la 7 decembrie 1535, invitându-l să-i trimită plenipotențiarii pentru a începe tratativele. Înainte de a lua o decizie, regele a cerut sfatul senatorilor, adunându-i în seimul de la Piotrkow. Aceștia au fost de acord cu începerea negocierilor însă au respins ideea cedării Pocușiei. Pe de altă parte, polonezii contestau pretențiile de suzeranitate ale Ungariei asupra Moldovei. De altfel, contestând din nou drepturile Moldovei asupra Pocușiei și respingând categoric și pretențiile de suzeranitate maghiară, Sigismund se folosea de prilej pentru a se opune, și pe această cale, penetrației influenței maghiare la Dunărea de Jos⁵.

De cealaltă parte, sultanul, reîntors din războiul împotriva Persiei, în ianuarie 1536 a încercat să-l determine pe Petru Rareș să participe la o plină campanie antihabsburgică, prin trimiterea în ajutorul lui Ioan Zapolya a unei armate de 6000 de oameni. Drept răspuns, sultanul îi promitea că îl va ierta pentru moartea lui Gritti și că va fi de acord cu dobândirea pe veci a Pocușiei. Petru Rareș a refuzat această ofertă fiind conștient că îndepărtarea lui Ferdinand de Habsburg⁶, ar fi lăsat drum liber Porcii și în Moldova. De aceea, Petru Rareș a persistat în eforturile de a obține Pocușia cu ajutorul lui Ferdinand, care trebuia să joace și rolul de contrapondere a amenințării polone.

Tratativele purtate de solii moldoveni la Cracovia, prin intermediul oamenilor lui Ferdinand, în prima parte a anului 1537, nu au dat nici un rezultat din acest punct de vedere. Chiar Jan Tarnowski, un partizan al lui Ferdinand, s-a opus în ceea ce privește cedarea Pocușiei. În consecință, Sigismund I a început preparativele militare în vederea unei expediții împotriva Moldovei și a renunțat definitiv, în iulie 1537, la intermediul lui Ferdinand de Habsburg. Expediția ordonată de rege a fost însă pe punctul de a se transforma într-un adevărat război civil.

³ Mare hatman (comandant al oștii) al Poloniei

⁴ Veniamin Ciobanu, *Ţările Române și Polonia. Secolele XV-XVI*, Editura Academiei, București 1985, p. 165.

⁵ *Căminii străini despre țările române*, vol. I, Editura Enciclopedică, București, 1968, p. 370.

⁶ Pretendent la tronul Transilvaniei

leahța era nemulțumită și a fost chemată în plin sezon de strângere a recoltelor. Jan Tarnowski a urmărit să convingă leahța că războiul împotriva Moldovei era singura posibilitate de a apăra Polonia în fața atacurilor acesteia.

La începutul lunii noiembrie 1537, trupele poloneze incendiază Cernăuți în zona înconjurătoare. Replica lui Rareș vine în ianuarie 1538, când o armată a voievodului intră în Polonia fără a întâmpina rezistență. Abia la întoarcerea acestora, trupele comandate de Sieniawski și castelanul de Polaniec pornesc un atac care e ușezat, polonezii fiind învinși pe Siret, la sud de Tremblowa.

Seimul de la Piotrkow din ianuarie/februarie 1538, convocat de rege încă din octombrie 1537, a luat următoarele măsuri: Sigismund mai întâi cerea senatorilor ca „în urma atacului și vârlit de Petru Rareș asupra Poloniei, a expediției nereușite asupra acestuia și a respingerii de către el a condițiilor de pace, și în parte la dieta generală a regatului, convocat la Piotrkow pe ziua de 6 ianuarie 1538, pentru a hotărî, împreună cu ceilalți senatori și cu deputații provinciali, asupra măsurilor de apărare împotriva dușmanului și de rezolvare a faptelor rele și vârlite de acesta; le cere să participe mai întâi la dieta particulară a Cracoviei, convocat la Proszowice, precum și la cea provincială a voievodatelor din Polonia Mică, convocat la Nowe Miasto Korczyn, pentru a alege ca deputați la dieta generală pe cei mai înțeleși și mai buni dintre nobili”⁷. Hotărârea senatorilor a fost impunerea unor noi impozite necesare recrutării unei armate al cărei efectiv trebuia să fie de trei ori mai mare decât al celei comandate de Tarnowski la Obertyn. Este lesne de înțeles că intențiile și pregătirile regelui nu puteau să facă abstracție de sultan.

De aceea, regele a hotărât să se înțeleagă în prealabil cu sultanul în problema înălțurii lui Petru Rareș. Instrucțiunile întocmite la 7 mai 1538 pentru Erasmus Kretkowski, castelanul de Brezesc, desemnat să îndeplinească această misiune, trudează însă temerea cercurilor conducătoare poloneze față de transformarea Moldovei în provincie otomană. Pentru a evita un astfel de pericol, soluția polonă trebuia să insiste asupra necesității instalării, în locul lui Rareș, a unui domn autohton, care să constituie garanția menințării bunelor raporturi statornice între Polonia și Imperiul Otoman.

Soluția polonă la Poarta Il informează pe rege că sultanul i-a trimis deja trupele împotriva lui Petru Rareș și că a cerut hanului să li se alăture. În aceste condiții, Sigismund I s-a decis să-l atace și el, Jan Tarnowski începând la 18 august 1538 asediul Hotinului. Acest atac l-a împiedicat pe Petru Rareș să-și concentreze eforturile în vederea opririi trupelor otomane la granițele Moldovei⁸.

⁷ Ilie Corfus, *Documente privitoare la istoria României culese din arhivele polone. Secolul XVI-lea*, Editura Academiei, București 1979, doc. 2, p. 2.

⁸ Iancu Bidian, *Moldova în tratativele polono-otomane, într-un document din anul 1538*, în *Studii și materiale de istorie medie*, vol. VII, 1974, p. 310.

După ce Petru Rareș duce o politică defavorabilă Porcii în relațiile cu Polonia și în urma încheierii unui tratat secret cu habsburgii, la Poartă se hotărăște mazilirea, începând campania din 1538. Süleyman Kânunî își manifestase dorința de a-l înlocui pe Petru Rareș încă din momentul atacului acestuia asupra Poloniei din 1531. În 1533 Ștefan Lăcustă era socotit deja viitorul domn al Moldovei.

Cronicarul Nasuh Matrakçı menționează atunci când a sosit în ținutul care sultanul este gata să oprească expediția dacă Petru se va prezenta în persoană înaintea sa, dezertorii au declarat că singurul lucru ce le rămâne de făcut este să se închine⁹. Închinarea rămânea singura soluție a lui Petru Rareș. Acesta refuză plata tributului, aspect care, pe lângă intervenția regelui Poloniei la Poartă în defavoarea sa, i-a hotărât mazilirea. Dovada bunelor relații cu Poarta, în iulie 1538, 20.000 de polonezi atacă Hotinul, cetate condusă de pârcașul Toader, fratele lui Petru Rareș¹⁰. La 18 august, polonezii, conduși de Tarnowski, au început asediul cetății Hotin. Urmează atacul tătărilor contra Petru Rareș și opune rezistență la Ștefan.

În condițiile hotărârii Porcii de a mazili pe voievodul Moldovei, noul domnitor, numit de la Poartă, avea nevoie de sprijin pentru a fi ales în scaunul Moldovei. Numirea unui nou domnitor atrăgea după sine apariția unor pretendenți, care trebuiau anihilați prin activarea sistemului de supraveghere din jurul Moldovei. Pentru asigurarea liniștii Moldovei, voievodul sau sultanul interveneau pe lângă puterile vecine sau trimitea porunci bey-ilor (în cazul sultanului) pentru a-i prinde pe eventualii pretendenți și pentru a-i preda Porcii.

În momentul în care Petru Rareș refuză închinarea față de Poartă are loc invazia unei armate numeroase, cu efective din Anatolia și din Rumelia. Dintr-o dată, Moldova e atacată de câteva zeci de mii de tătari, comandați de Șahib Ghiray. Polonii, conduși de Tarnowski, asediază Hotinul. La 17 septembrie, Süleyman Kânunî ajunge la Suceava, însoțit de pretendentul Ștefan, fiul lui Ștefan cel Mare¹¹.

La 18 august 1538, Ioan Zapolya, principele Transilvaniei și regele Ungariei, îi confirmă sultanului Süleyman Kânunî primirea unei porunci în legătură cu paza drumurilor și prinderea lui Petru Rareș, dacă acesta va încerca să fugă în Austria sau în alte părți, prin Transilvania¹². Această scrisoare este anterioară declanșării campaniei propriu-zise și din ea observăm precauția sultanului pentru a-l anihila pe Petru Rareș, viitor pretendent la tronul Moldovei. Într-un spunsul său, Ioan Zapolya menționează, poate pentru a fi absolvit de orice complicitate a situației, că Petru Rareș poate ieși din Moldova și prin alte zone.

⁹ Nasuh Matrakçı, *Cronici turcești despre țările române*, vol. I, Editura Academiei R.S.R., București, 1966, p. 226.

¹⁰ Ioan Ursu, *Moldova în context politic european*, Editura Academiei Române, București, 1972, p. 48.

¹¹ C.C. Giurescu, *Istoria Românilor*, vol. 2, Editura științifică și Enciclopedică, București, 1976, p. 273.

¹² M.A. Mehmed, *Documente turcești privind istoria României*, Editura Academiei R.S.R., București, 1976. doc.19, p. 29.

A adar, pân în momentul declanșării campaniei împotriva Moldovei, sistemul de supraveghere din zonă este pus în mișcare. După încheierea campaniei se înmulțesc acele cereri ale voievodului Moldovei și ale sultanului privind anihilarea pretendentului Petru Rareș. Astfel, într-o scrisoare din 18 septembrie, emisă din Suceava, cei trei viziri, Aias pașă, mare vizir, caimacamul Lütfi pașă și Mehmed pașă, îl roagă pe regele Sigismund I să-l sprijine pe Said bey, solul sultanului, pentru că fostul voievod al Moldovei, Petru Rareș, care a fugit spre Polonia, să fie prins și predat, viu sau mort¹³.

Într-o altă scrisoare, din 25 septembrie 1538, emisă de la „apa Prud“, sultanul Süleyman Kânunî cere regelui polon Sigismund I, să-l prindă pe Tudor, părcălabul de Hotin, fratele fostului voievod al Moldovei și să-l trimită sub escortă severă la Poartă¹⁴. De asemenea cere ca toată averea și familia acestuia să fie trimisă noului voievod al Moldovei, Ștefan Lăcustă. Toate aceste informații sultanul le aflase de la trimisul său în Polonia, Said bey. Prin această din urmă scrisoare sultanul urmărește să anihileze un posibil pretendent în persoana fostului voievod al Moldovei sau să împiedice pe fratele recentului mazilit de a-i oferi ajutorul. Este foarte probabil că sultanul să fi considerat pe Tudor, părcălabul Hotinului, un real pretendent la tronul Moldovei, având în vedere poziția strategică a Hotinului și rezistența ei.

La rândul său, noul voievod al Moldovei, Ștefan Lăcustă, trimite o scrisoare lui Sigismund I, înainte de iunie 1539, prin care îi cere să intervină pe lângă Ioan Zapolya și să-l alunge din regatul său pe Petru Rareș, pentru că acesta să nu pună la cale unele schimbări în Moldova¹⁵. În cuprinsul scrisorii, Ștefan Lăcustă îi face și un serviciu regelui, informându-l despre faptul că turcii pregătesc o campanie împotriva Ungariei și germanilor.

Răspunsul lui Sigismund I îl aflăm din scrisoarea acestuia către Ioan Zapolya, prin intermediul creia îl informează despre cele aflate de la Ștefan Lăcustă. Într-o altă scrisoare, regele polon îl sfătuiește pe Ioan Zapolya să nu alunge pe Rareș din Transilvania, fiindcă atunci Ștefan Lăcustă simțindu-se eliberat de această grijă s-ar putea îndepărta de Polonia și de Ungaria și, în consecință, ar trece la schimbarea politicii sale externe. Regele polon Sigismund I este foarte precaut și-i trimite o altă scrisoare lui Ioan Zapolya sugerându-i ca în privința lui Petru Rareș să ia hotărârea pe care o va crede mai de folos pentru ambele regate. Sigismund va fi de acord cu soluția adoptată de Zapolya, „iar dacă Ștefan Lăcustă îi va cere un răspuns grabnic, îi va spune că și el îl așteaptă de la regele Ungariei“¹⁶.

¹³ M. Guboglu, *Paleografia și diplomația turco-osmană. Studii și Album*, Editura Academiei, București, 1958, doc 10, p. 6.

¹⁴ *Ibidem*, doc.11, p. 6.

¹⁵ Ilie Corfuz, *op. cit.*, doc. 14, p. 19.

¹⁶ *Ibidem*, doc. 16, p. 22.

Referitor la situa ia Moldovei din 1538, exist câteva elemente care reliefeaz , o dat în plus, conflictul de interese dintre Polonia i Imperiul Otoman în problema viitoareii configura ii politice de la Dun rea de Jos. Sultanul urm rea ca la sfâr itul expedi iei în Moldova s nu fie nevoit s fac mai multe concesii Poloniei. Ba chiar mai mult, pentru a evita apari ia unor divergen e cu Polonia în leg tur cu disputa asupra Moldovei, sultanul îi transmitea lui Sigismund I, prin solul acestuia, Kretkowski, c nu era necesar s participe la această campanie¹⁷. Potrivit opiniei lui Suleyman, era suficient ca Sigismund s ia m suri pentru a preveni refugiarea lui Petru Rare în Polonia. Totu i, nu a neglijat necesitatea de a menaja susceptibilitatea cercurilor conduc toare poloneze, în care scop a dat asigur ri c a ordonat supu ilor s i s nu mai atace teritoriul polonez, c va respecta drepturilor polonilor asupra Pocu iei i c era dispus s le cedeze chiar i Hotinul. Sultanul era con tient i de faptul c puternicele for e militare pe care le angajase în campania împotriva Moldovei nu puteau s nu-i provoace anumite temeri i lui Ioan Zapolya. Pentru a evita o în elegere între Ioan Zapolya i Sigismund I, sultanul a interzis unui sol polon, trimis la el în vara anului 1538, s se întoarc prin Ungaria, acesta fiind nevoit s treac prin inuturile t tare¹⁸. A adar, sultanul se temea înc de posibilitatea unei interven ii militare polone în Moldova în scopul asigur rii intereselor regatului, care l-ar fi pus, din motivele amintite, într-o situa ie dificil . Politica lui Sigismund nu urm rea îns întrarea în conflict cu sultanul. De aceea, Jan Tarnowski a refuzat s satisfac cererea lui Petru Rare de a-i pune la dispozi ie trupele sale, pentru a le folosi împotriva celor ale sultanului, invocând tocmai o alian polono-otoman . În schimb, a acceptat în numele regelui, acordul de pace propus de domnul Moldovei, Petru Rare , mai ales c acesta se angaja, între altele, s renun e definitiv la orice preten ie asupra Pocu iei. Mai mult, recuno tea dreptul Poloniei de drept i de fapt asupra acestei provincii. La rândul s u, Suleyman, luând în considerare gravele complica ii în care a fost antrenat Imperiul Otoman, a renun at la ideea transform rii Moldovei în provincie otoman . De altfel, un astfel de proiect nu putea fi agreat nici de regatul polon, iar transpunerea lui în practic ar fi sporit dificult ile cu care ar fi fost confruntat politica otoman în Europa¹⁹.

Pacea cu Polonia din septembrie 1538 n-a fost fructificat de Petru Rare , deoarece pierdea pe alia ii s i Zapolya i Ferdinand. În aceste condi ii, boierimea moldovean a preferat supunerea de bun voie i în anumite condi ii fa de sultan²⁰. Potrivit lui A. Verancsics, sultanul, venind în Moldova la 1538, f g duie te boierilor (se jur fa de ei) „s le numeasc un domn din neamul lor... S nu ocupe ara pentru sine, so iile i copiii s le fie nev t ma i i liberi de

¹⁷ Veniamin Ciobanu, *op.cit.*, p. 171.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ Mihai Maxim, *rile Române i Înalta Poart* , Editura Enciclopedic , Bucure ti, 1993, p. 112.

²⁰ Tahsin Gemil, *Români i otomanii (secolele XV-XVI)*, Editura Academiei, Bucure ti, 1991, p. 155.

captivitate, să le îngăduie să le păstreze drepturile, legea și credința lor, să plătească tributul și darurile sancționate prin pactele strămoșilor și să se mulțumească cu acestea²¹. Regele polon a acceptat în alegerea cu noul domn impus de sultan, Ștefan Lăcustă, refuzând să trateze cu solii lui Rareș trimiși în cursul lunii septembrie la Cracovia²².

Concluzionând, atitudinea lui Petru Rareș față de raporturile polono-otomane trebuie apreciată în funcție de întreaga evoluție a raporturilor internaționale din centrul și sud-estul Europei, nu numai din timpul domniei sale, ci și din partea anterioară. Nu trebuie omis unul din factorii principali ai echilibrului de la Dunăre, Ungaria, care se afla sub dominația otomană. Pentru că Moldova să nu aibă aceeași soartă, se impunea ca celălalt factor de echilibru, Polonia, să compenseze dispariția Ungariei. Mai concret, trebuiau împiedicate orice apropieri în raporturile polono-otomane, care, în ciuda unor interese divergente, tindeau să se concretizeze într-o alianță politică. De aceea, detașarea Poloniei față de Poartă a constituit unul din principalele obiective ale politicii externe a lui Petru Rareș. Acesta n-a reușit însă atingerea acestui deziderat pe cale diplomatică.

Pe de altă parte, insuccesul politicii sale față de Polonia a contribuit la strângerea raporturilor polono-otomane în detrimentul Moldovei. Astfel, Polonia, prin politica sa, a înlesnit expansiunea otomană, ale cărei consecințe le va resimți ea însăși. Nicolae Iorga afirmă că, prin înălțurarea lui Petru Rareș, Polonia pierduse un rival, dar câștigase un stăpân, în persoana sultanului²³.

²¹ Mihai Maxim, *op.cit.*, p. 10.

²² Tahsin Gemil, *op.cit.*, p. 158.

²³ Nicolae Iorga, *Istoria poporului românesc*, Editura științifică și Enciclopedică, București, 1985, p. 113.